

УДК 167/168:930.85:811

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.6>

КУЛЬТУРНО-ПРЕДИКАТИВНИЙ АНАЛІЗ РЕЧЕНЬ МОВИ ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОЇ ТЕОРІЇ

Ярослав Гнатюк

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
факультет психології, кафедра філософії, соціології і релігієзнавства
вул. Шевченка, 57, 76000, м. Івано-Франківськ, Україна*

Історико-філософська свідомість сьогодні перебуває у ситуації пошуку ефективної методології дослідження речень мови історико-філософської теорії. Прикладом такої методології може слугувати історико-філософський культурно-предикативний аналіз, який пропонується автором цієї статті. Він має статус логіко-методологічного комплексу. Його складниками постають логіка філософських міркувань і методологія історико-філософської міжкультурної комунікації. Під логікою філософських міркувань розуміється теорія логічних форм міркувань та онтологія основних понять мови філософії. При цьому філософська логіка і філософська мова вважаються рівноцінними методами філософського аналізу. Відповідно під методологією історико-філософської міжкультурної комунікації – інформаційна взаємодія між досліджуваною і дослідницькою філософськими культурами, їхніми мовами, логіками, методологіями, поняттєвими каркасами філософських теорій.

В логіці філософських міркувань за допомогою функтора «перетворюється на» організовану інформаційну взаємодію між новою і відомою логічними культурами, а в методології історико-філософської міжкультурної комунікації засобами методологемі «переопису специфікованим терміном» – інформаційну взаємодію між досліджуваною і дослідницькою методологічними культурами.

Історико-філософський культурно-предикативний аналіз слід розуміти як гру термінів і понять філософії. Мовна і поняттєва гра між досліджуваною і дослідницькою філософськими культурами виражає колишній і сучасний філософський досвід, сприяє включенню традиційних смислів до складу сучасних уявлень.

Ключові слова: історико-філософський культурно-предикативний аналіз, логіка філософських міркувань, методологія історико-філософської міжкультурної комунікації, логіко-методологічна комунікація, взаємозамінюваність логічних і методологічних культур.

Сучасна історична гуманітаристика проблематизує смисл і його критерії, спроможність речень мови історико-філософської теорії до верифікації чи фальсифікації. Наявність осмисленості й спроможності речень мови наукової теорії до верифікації чи фальсифікації слугує підставою набуття ними наукового статусу і зарахування їх за ознаками верифікованості чи фальсифікованості до класу наукових речень. Відповідно безглуздість речень, їхня неспроможність до верифікації чи фальсифікації надає підстави для вилучення таких речень з класу наукових речень. Дослідження проблеми смислу ініціював Г. Фреге своїм розрізненням смислу і значення (референції) [1, с. 285]. Згодом розробку цієї проблеми продовжили Віденське коло і Берлінська група (М. Шлік, Р. Карнап, О. Нойрат), Кембриджська школа аналізу (Б. Расел, Дж. Мур, Л. Вітгенштайн), еволюційна епістемологія й аналітична філософія науки (К. Попер, І. Лакатос) [2, с. 272]. Пропонована стаття через культурно-предикативний аналіз речень мови історико-філософської теорії екстраполює зазначену проблематику на предметне поле історичної гуманітаристики. Верифікованість і фальсифікованість в історико-філософській гуманітаристиці набуває статусу коректності й некоректності синтаксичної побудови історико-філософської нарації та її семантичної осмисленості чи безглуздості в історико-філософській теорії як науковій системі.

Сучасна історична гуманітаристика має конструктивний характер. Це означає, що і предмет дослідження історії гуманітарних наук як конструктивної дисципліни – історико-гуманітарна реальність, і метод її дослідження – культурно-предикативний аналіз історико-гуманітарної нарації, який просувається автором цієї статті у науковій монографії і низці наукових статей постають конструктивними об'єктами – об'єктами, які побудовані самими дослідниками історичної гуманітаристики [див.: 3]. На відміну від речень мови історико-природничої теорії, які мають гносеологічні чи епістемологічні значення, характеризуються на підставі відношення думки до дійсності та оцінюються як «істинні», за умови відповідності думки дійсності, чи як «хибні», за умови невідповідності думки дійсності, речення мови історико-гуманітарної теорії мають негносеологічні чи неепістемологічні значення. Вони характеризуються на підставі відношення думки до думки та оцінюються як «правильні», за умови синтаксично правильно сконструйованої історико-гуманітарної реальності й історико-гуманітарної нарації та їхньої семантичної осмисленості, чи як «неправильні», за умови синтаксично некоректно сконструйованої історико-гуманітарної реальності й історико-гуманітарної нарації та їхньої семантичної безглуздості. Тож істинні речення мови історико-природничої теорії виражають відношення частини до частини, що складають ціле – істину, а істинні речення мови історико-гуманітарної нарації – відношення цілого до цілого, що вважаються двома автономними, паралельно існуючими істинами, які скоординовані між собою засобами комунікативної взаємодії. За таких обставин історико-гуманітарна реальність та історико-гуманітарна нарація збігаються й отожднюються. Історико-гуманітарна реальність як конструктивний об'єкт може існувати лише вбудованою в інший конструктивний об'єкт – історико-гуманітарну нарацію. Лише в історико-гуманітарній нарації історико-гуманітарна реальність постає до існування і набуває онтологічного статусу. Правильність чи неправильність речень мови історико-гуманітарної теорії визначається у культурно-предикативному аналізі передусім за правилами синтаксису логіки комунікації історичних логік від яких залежать правила замінної семантики гуманітарних термінів і понять. Унаслідок цього оцінке відношення «правильність – неправильність» постає ієрархією синтаксичних і семантичних аспектів, у якій синтаксичні зв'язки детермінують семантичні. Наведене розрізнення гносеологічних чи епістемологічних значень речень мови історико-природничих й історико-гуманітарних теорій спричинене розмежуванням предметних полів природничих і гуманітарних наук. Відповідно до нього природничі науки вивчають світ явищ природи: усе те, що є, наявне саме собою, що існує як уже готова, природно створена цілісна реальність, яка незалежна від суб'єкта пізнання та його властивостей. Гуманітарні ж науки досліджують світ цінностей культури: усе те, що уже побудоване або ж для чого існує ефективний алгоритм його побудови, що наявне лише як відтворена з окремих фрагментів, штучно створена цілісна реальність, яка узалежнена від суб'єкта пізнання та його властивостей.

Культурно-предикативний аналіз слід розуміти як дослідження проблема-тики історичної гуманітаристики на рівні речень мови історико-гуманітарної теорії, що мають подвійний статус: значення фактів історико-гуманітарного процесу й історико-гуманітарних нарацій. При цьому історико-гуманітарна теорія набуває вигляду низки речень, що записані у певній послідовності та утворюють гуманітарно-наукову систему, в якій окремі речення пов'язані між собою відношеннями визначення і виведення. Сам же історико-гуманітарний культурно-предикативний аналіз постає прикладним історико-гуманітарним і логіко-методологічним емпіричним дослідженням.

Історико-гуманітарна нарація розуміється як процес побудови окремого розповідного речення, в якому щось повідомляється про історико-гуманітарний процес чи

історико-гуманітарне знання та слугує об'єктом дослідження історико-гуманітарного культурно-предикативного аналізу. Дослідження історико-гуманітарної нарації засобами культурно-предикативного аналізу можна визначити як вивчення інформаційної взаємодії між новою і відомою логічними культурами за допомоги функтора «перетворюється на» в логіці комунікації історичних логік та між досліджуваною і дослідницькою методологічними культурами засобами методологеми «перепису специфікованим терміном» в методології міжкультурної комунікації. Функтор «перетворюється на» залучений до складу методологічних засобів культурно-предикативного аналізу історико-гуманітарної нарації із теорії дефінітивно-специфікативних суджень діалектичної логіки Г. Гегеля [4, с. 525]. У цій теорії проводиться розрізнення між дефініцією і дефінітивною специфікацією та між дефінітивним і дефінітивно-специфікативним судженнями як їхніми результатами. Виявляється, що дефініція побудована тільки на одній категорії: тотожності дефінієндума і дефінієнса, лівої і правої частини дефініції. Водночас дефінітивна специфікація заснована не на одній, а аж на двох категоріях: тотожності дефінієндума і дефінієнса та переходу лівої частини дефініції в її праву частину. Цей перехід постає логіко-онтологічним перетворенням суб'єктного терміну дефінітивно-специфікативного судження на предикатний термін, що спричиняє зміну його значення. Отже, у теорії дефінітивно-специфікативних суджень Г. Гегеля інформаційна взаємодія між дефінітивно специфікованим суб'єктом (суб'єктом, що набув статусу загального, особливого чи одиничного) і дефінітивно специфікованим предикатом (предикатом, що також набув статусу загального, особливого чи одиничного) відбувається шляхом перетворення дефінітивно специфікованого суб'єкта як певного поняття чи предиката на дефінітивно специфікований предикат як відповідне поняття чи предикат. Унаслідок процедури перетворення як єдності онтологічного переходу загального, особливого чи одиничного з місця суб'єктного терміну на місце предикатного терміну та його логічного отождоження із загальним, особливим чи одиничним, що заповнює місце предикатного терміну змінюється значення вихідного предиката, що на початку заповнював місце суб'єктного терміну.

Відповідно методологема «перепису специфікованим терміном» пере-несена до складу методологічних інструментів культурно-предикативного аналізу із концепції мови філософії як природної мови зі специфікованою семантикою, яка викладена в історіографії філософії Р. Рорті [5, с. 58]. У Рортіанській концепції сам перепис слугує засобом осучаснення специфікованих термінів традиційного словника мови досліджуваної філософської культури на підставі сучасних поглядів, наявних у модерному словнику дослідницької філософської культури. Він адаптує їх до рівня сучасного сприйняття і розуміння. Через включення смислів колишнього досвіду до світу сучасної культури актуалізується його потенціал і досягається інтегративне розуміння.

Новою логічною культурою в логіці комунікації історичних логік називається суб'єктний термін, що позначає клас предметів і набуває статусу обсягу суб'єкта, його сфери, світу або універсуму, а відомою логічною культурою – предикатний термін, що позначає клас предметів і також набуває тих же значень, що і суб'єктний термін – обсягу предиката, його сфери або універсуму. Між новою логічною культурою як світом суб'єктного терміну судження і відомою логічною культурою як світом його предикатного терміну на початку їхньої інформаційної взаємодії існує пізнавальна асиметрія. Однак у процесі комунікації їхній інформаційний потенціал вирівнюється і сама комунікативна взаємодія втрачає свій інформаційний смисл.

Досліджуваною методологічною культурою в методології міжкультурної комунікації називається світ культури, що досліджується, який містить в собі мову, логіку,

методологічні засоби і поняттєвий каркас гуманітарно-наукових теорій минулих епох, а її дослідницькою методологічною культурою – світ культури, що досліджує, який включає в себе мову, логіку, методологічний інструментарій і концептуальний каркас гуманітарно-наукових теорій сучасної епохи. Тож досліджувану і дослідницьку методологічну культуру можна вважати співвідносними категоріями. Вони передбачають одна одну і не можуть існувати одна без одної та постають складниками дуалізуючої історико-гуманітарної методологічної свідомості. Інформаційна взаємодія між досліджуваною і дослідницькою методологічними культурами постає процесом культурного приписування, перекладу, переопису і перетлумачення специфікованих термінів досліджуваної методологічної культури мовними засобами і логіко-методологічними інструментами дослідницької методологічної культури [див.: 6, с. 172]. Важливо при цьому враховувати принцип єдності та взаємозамінюваності логіки комунікації історичних логік і методології міжкультурної комунікації. У такій перспективі логіко-методологічна комунікація як інформаційна взаємодія постає двома паралельними процесами: логічною і методологічною комунікаціями, в яких нова логічна культура може взаємозамінюватися із досліджуваною методологічною культурою, а відома логічна культура – із дослідницькою методологічною культурою.

Логіка комунікації історичних логік в аналізі речень мови історико-гуманітарної теорії слугує медіатором інформаційної взаємодії між елементарним суб'єктно-предикативним синтаксисом і стандартним пропозиційно-функціональним синтаксисом на підставі модернізованого конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису з його функтором «перетворюється на» у структурі модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису, який доповнений заміною семантикою термінів і понять словника мови гуманітарних наук. Сама ж логіка комунікації історичних логік при цьому розуміється як числення дефінітивних специфікацій. Воно характеризується комунікативною взаємодією між численням понять і класів традиційної логіки та численням висловлювань і предикатів сучасної символічної логіки.

Логіка комунікації історичних логік складена із модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису і заміної семантики гуманітарних термінів і понять. Модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис побудований шляхом модифікації двох стилів логічного синтаксису: граматичного і математичного та трьох типів логічного синтаксису: елементарного суб'єктно-предикативного, конверсивного дефінітивно-специфікативного і стандартного пропозиційно-функціонального. Причому при його побудові застосовується не традиційна, а модернізована версія конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису.

Граматичним стилем логічного синтаксису називається стиль логічного синтаксису, який запропонував фундатор традиційної логіки Аристотель. Звідси ще одна його назва – Аристотелевий стиль логічного синтаксису. Для граматичного стилю логічного синтаксису притаманна орієнтація на природну мову (мову етнічної чи національної спільноти), вибір в якості взірця синтаксичної побудови судження традиційної логіки розповідного двоскладного речення, основа якого виражена підметом і присудком, чи їхніми групами і наслідуванням у процесі побудови судження суб'єктно-предикативної структури мінімальної структурної схеми розповідного двоскладного речення у вигляді композиції його підмета і присудка. Засобами граматичної техніки побудови формалізму суб'єктно-предикативного типу простий суб'єкт як логічний підмет і простий предикат як логічний присудок поєднуються в одне ціле – судження суб'єктно-предикативної структури, яке вважається основною і найпростішою одиницею міркування у традиційній логіці. Граматичний стиль логічного синтаксису передбачає побудову і читання думки зліва направо – від логіко-граматичного суб'єкта до логіко-граматичного предиката.

Відповідно математичним стилем логічного синтаксису називається стиль логічного синтаксису, який запропонував фундатор сучасної символічної логіки Г. Фреге. Тому існує ще одна його назва – Фрегеанський стиль логічного синтаксису. Математичний стиль логічного синтаксису характеризується орієнтацією на напівформалізовану функціональну мову дискретної математики, вибором в якості взірця синтаксичної побудови висловлювання сучасної символічної логіки математичної функції як відповідності між змінними величинами області визначення та області значення, що мають назви аргументу і значення функції та наслідуванням у процесі його синтаксичної побудови цього однозначного відношення. Засобами математичної техніки побудови стандартної пропозиційної функції класичної логіки предикатів як висловлювання про невизначене поняття чи просто невизначеного поняття терм як логічний підмет, що виконує функцію суб'єкта судження (аргументу висловлювання) і предикатор як логічний присудок, що виконує функцію предиката судження (значення висловлювання) поєднують у ціле – просте висловлювання стандартної пропозиційно-функціональної структури, яке виражене логічною формулою. Математичний стиль логічного синтаксису пропонує замість граматичної перспективи думки математичну. Вона передбачає побудову і читання думки справа наліво – від терму як значення аргументу до предикатора як значення функції.

Медіатором інформаційної взаємодії між граматичним і математичним стилями логічного синтаксису як двома протилежними підходами до побудови і читання думки постає міждисциплінарний стиль логічного синтаксису. Для нього притаманна ціла низка орієнтацій, серед яких націленість на комбіновану (природно-штучну, натурально-формалізовану) мову, комунікативну взаємодію традиційної логічної граматики природної мови зі специфікованою семантикою із напівформалізованою функціональною мовою дискретної математики та вибір в якості взірця синтаксичної побудови твердження модифікованої суб'єктно-предикативної структури модернізованої стандартної пропозиційної функції, що складена із модифікованого аргументу (якогось терміну чи поняття певної гуманітарної науки) і модифікованої функції (простого суб'єкта чи простого предиката) та наслідування у процесі синтаксичної побудови твердження логіки комунікації історичних логік однозначного відношення, що існує між ними. Засобами міждисциплінарної техніки побудови твердження логіки комунікації історичних логік складний суб'єкт (модернізована стандартна пропозиційна функція із простим суб'єктним терміном) і складний предикат (модернізована стандартна пропозиційна функція із простим предикатним терміном) поєднуються в одне ціле – твердження модифікованої суб'єктно-предикативної структури, у структурі якого інформаційно взаємодіють судження елементарної суб'єктно-предикативної структури із висловлюваннями стандартної пропозиційно-функціональної структури на основі суджень модернізованої конверсивної дефінітивно-специфікативної структури, зберігаючи при цьому свою автономію і специфіку.

Серед історично існуючих і логічно можливих типів логічного синтаксису елементарний суб'єктно-предикативний синтаксис вважається базовим, а конверсивний дефінітивно-специфікативний і стандартний пропозиційно-функціональний синтаксиси його модернізаціями. Принципом побудови елементарного суб'єктно-предикативного синтаксису слугує абстрагування, конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису – синтез, стандартного пропозиційно-функціонального синтаксису – редукція, а модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису – комунікація.

Елементарний суб'єктно-предикативний синтаксис або логіко-граматичний синтаксис Аристотеля містить модель судження елементарної суб'єктно-предикативної структури та правила її побудови. Його вихідними поняттями слугують простий суб'єкт

і простий предикат. Простим суб'єктом вважається логіко-граматичний термін, що позначає таку частину судження, в якій про щось йдеться, мовиться, повідомляється і яка називається предметом думки. Відповідно простим предикатом – логіко-граматичний термін, що позначає таку частину судження, в якій щось повідомляється про ознаки предмета думки, що можуть набувати вигляду властивостей предмета думки чи відношень між предметами думки. Так, у судженні елементарної суб'єктно-предикативної структури «Сократ – мудрий», простий суб'єкт – поняття «Сократ», простий предикат – поняття «мудрий», а у судженні цієї ж самої структури «Платон – філософ» простий суб'єкт – поняття – «Платон», простий предикат – поняття «філософ».

Елементарна суб'єктно-предикативна структура судження або ESP-структура постає у процесі приписування простого предиката як логіко-граматичного присудку простому суб'єкту як логіко-граматичному підмету шляхом наслідування граматичного стилю логічного синтаксису. Судження елементарної суб'єктно-предикативної структури має назву граматичної форми. Більш точна його назва – елементарна граматична форма.

Елементарний суб'єктно-предикативний синтаксис має дві суттєві вади. По-перше, його суб'єктний і предикатний терміни постають абстрактними представленнями класів предметів і виражені загальними іменами. По-друге, відношення між цими загальними назвами, що виражене функтором «є», не однозначне і приховує аж чотири різних смисли (включення об'єкта у клас, відношення тотожності, ствердження факту існування і поєднання рівнозначних виразів). Конверсивний дефінітивно-специфікативний синтаксис пропонує мінімізувати зазначені вади шляхом конкретизації суб'єктного і предикатного термінів через діалектичні категорії загального, особливого чи одиничного та заміни функтора «є» на функтор «перетворюється на».

Конверсивний дефінітивно-специфікативний синтаксис або логіко-діалектичний синтаксис І. Гегеля містить модель судження коверсивної дефінітивно-специфікативної структури та правила її побудови. Його вихідними поняттями постають дефінітивно специфікований суб'єкт і дефінітивно специфікований предикат. Дефінітивно специфікованим суб'єктом у ньому називається простий суб'єкт, що дефінітивно специфікований як загальне, особливе чи одиничне, а дефінітивно специфікованим предикатом – простий предикат, що також дефінітивно специфікований як загальне, особливе чи одиничне. Так, у судженні конверсивної дефінітивно специфікативної структури «Троянда – рослина» поняття «троянда» – це простий суб'єкт, що дефінітивно специфікований як одиничне, поняття «рослина» – простий предикат, що дефінітивно специфікований як загальне, а у судженні тієї ж самої структури «Квітка – рослина» поняття «квітка» – це простий суб'єкт, що дефінітивно специфікований як особливе, поняття «рослина» – простий предикат, що дефінітивно специфікований як загальне. Конверсивна дефінітивно-специфікативна структура судження або CDS-структура постає у процесі приписування дефінітивно специфікованого предиката у статусі логіко-граматичного присудку як загального, особливого чи одиничного дефінітивно специфікованому простому суб'єкту в статусі логіко-граматичного підмету як загального, особливого чи одиничного шляхом наслідування граматичного стилю логічного синтаксису. Судження конверсивної дефінітивно-специфікативної структури називається дефінітивною специфікацією, конкретніше – прямою дефінітивною специфікацією, в якій простий суб'єкт і простий предикат безпосередньо перетворюються на загальне, особливе чи одиничне. Як бачимо, граматичний стиль логічного синтаксису притаманний і елементарному суб'єктно-предикативному, і конверсивному дефінітивно-специфікативному типам логічного синтаксису. Тому можна вести мову і про граматичний стиль елементарного суб'єктно-предикативного синтаксису,

і про граматичний стиль конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису. Стандартний пропозиційно-функціональний синтаксис мінімізує вади елементарного суб'єктно-предикативного синтаксису шляхом заміни суб'єкта судження термом висловлювання, а його предиката – стандартною пропозиційною функцією, яка виражена предикатором. Стандартний пропозиційно-функціональний синтаксис або логіко-математичний синтаксис Г. Фреге містить модель висловлювання стандартної пропозиційно-функціональної структури та правила її побудови. Його вихідними поняттями вважаються терм і предикатор. Термом називається знак, що позначає імена природної мови у мові логіки предикатів, а предикатором – знак, що позначає висловлювання природної мови у мові логіки предикатів. Терм виконує функцію логічного підмету в судженні елементарної суб'єктно-предикативної структури, постаючи аналогом його логічного суб'єкта. Значеннями терму можуть бути предметні константи і змінні, яким відповідають прості імена природної мови, що складені з одного слова або предметно-функціональні константи і змінні, яким відповідають складні імена природної мови, що складені з декількох слів. Прості імена природної мови в мові логіки предикатів називають простими термами, а складні імена в мові логіки предикатів мають назву складних термів. Предикатор виконує функцію логічного присудку в судженні елементарної суб'єктно-предикативної структури, постаючи аналогом його логічного предиката. Значеннями предикатора можуть бути властивості предметів або відношення між предметами. Висловлювання природної мови про властивості у мові логіки предикатів називаються одномісними предикаторами, а висловлювання природної мови про відношення у мові логіки предикатів – багатомісними предикаторами. Терми називають предмети в мові логіки предикатів, предикатори лише представляють властивості чи відношення в мові логіки предикатів, але не називають їх.

Терм і предикатор узагальнюють у стандартній пропозиційній функції – висловлюванні про невизначене поняття або висловлюванні зі змінною. Вона складна з двох частин: знаку аргументу – x і функціонального виразу – $F(x)$, де x – значення аргументу, F – значення функції. Так, мовний вираз « x – людина» вважається стандартною пропозиційною функцією, яка отримана унаслідок заміни підмету двоскладного розповідного речення предметною змінною x . Замінивши предметну змінну x предметними константами a , b і c , скажімо власними іменами «Сократ», «Платон» і «Аристотель», отримаємо висловлювання «Сократ – людина», «Платон – людина» та «Аристотель – людина» із відповідними смисловими і предметними значеннями. Висловлювання стандартної пропозиційно-функціональної структури або SPF-структури постає унаслідок приписування предикатора аргументу простого висловлювання. Воно має назву стандартної пропозиційної функції. Математичний стиль логічного синтаксису притаманний тільки стандартному пропозиційно-функціональному типу логічного синтаксису. Звідси математичний стиль стандартного пропозиційно-функціонального синтаксису.

Модернізації елементарного суб'єктно-предикатного синтаксису засобами стандартного пропозиційно-функціонального синтаксису також притаманні певні вади. Вони, з одного боку, пов'язані із заміною граматичної перспективи думки математичною, що постає незвичною і незручною для гуманітарного розуму та гуманітарних наук, а з іншого боку, – із застосуванням складної математичної техніки побудови висловлювань пропозиційно-функціональної структури, яка передбачає послуговування цілою низкою понять. Серед них: «функція», «область визначення функції», «область значень функції», «області можливих аргументів функції», «місткість функції», «одноаргументна функція», «багатоаргументна функція», «предметна функція», «логічна функція» тощо. Така складна математична техніка важка для вивчення та потребує багато часу і затрат значних зусиль при

її засвоєнні. Крім того, класичну логіку предикатів зараховують до класу нерозв'язуваних (неповних) аксіоматичних теорій. Табличні методи логіки предикатів не вважаються негативним тестом, за допомоги якого можна визначити, чи є довільна формула логіки предикатів її логічним законом, чи ні.

Значно мінімізувати наведені вади історично існуючих типів логічного синтаксису вдається шляхом побудови модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису, що обґрунтовується автором цієї статті. Модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис містить модель твердження модифікованої суб'єктно-предикативної структури та правила її побудови. Його вихідними поняттями є складний суб'єкт і складний предикат. Складним суб'єктом називається термін, внутрішня структура якого складена із відношення між модифікованою функцією у вигляді простого суб'єктного терміну та її модифікованим аргументом у вигляді поняття певної гуманітарної науки, яке утворює модернізовану стандартну пропозиційну функцію. Складним предикатом – термін внутрішня структура якого складена із відношення між модифікованою функцією у вигляді простого предикатного терміну та її модифікованим аргументом у вигляді поняття певної гуманітарної науки, яке також утворює модернізовану стандартну пропозиційну функцію. Відношення між ними фіксується функтором «перетворюється на». Так, у твердженні модифікованої суб'єктно-предикативної структури «Гуманітарний розум $S(p)$ перетворюється на критичний розум трансцендентальної філософії $P(q)$ » складний суб'єкт $S(p)$ у статусі модернізованої стандартної пропозиційної функції містить у своїй внутрішній структурі модифіковану функцію – простий суб'єкт (S) і модифікований аргумент – поняття історичної гуманітаристики «гуманітарний розум», складний предикат $P(q)$ у статусі модернізованої стандартної пропозиційної функції містить у своїй внутрішній структурі модифіковану функцію – простий предикат (P) і модифікований аргумент – поняття історичної гуманітаристики «критичний розум трансцендентальної філософії». Або у твердженні модифікованої суб'єктно-предикативної структури «Науки про культуру $S(p)$ перетворюються на гуманітарні науки $P(q)$ » складний суб'єкт $S(p)$ у статусі модернізованої стандартної пропозиційної функції містить у своїй внутрішній структурі модифіковану функцію – простий суб'єкт (S) і модифікований аргумент – поняття історичної гуманітаристики «науки про культуру», складний предикат $P(q)$ у статусі модернізованої стандартної пропозиційної функції містить у своїй внутрішній структурі модифіковану функцію – простий предикат (P) і модифікований аргумент – поняття історичної гуманітаристики «гуманітарні науки». Модифікований суб'єктно-предикативна структура або MSP-структура постає у процесі приписування складного предиката складному суб'єкту шляхом наслідування не дисциплінарного (граматичного чи математичного), а міждисциплінарного (граматико-математичного) стилю логічного синтаксису. Твердження модифікованої суб'єктно-предикативної структури називається модифікованою граматичною формою або ж побічною дефінітивною специфікацією. У побічній дефінітивній специфікації за допомоги прямої дефінітивної специфікації простий суб'єкт і простий предикат перетворюються на дві окремі стандартні пропозиційні функції, а потім, знову ж таки за допомоги прямої дефінітивної специфікації, стандартні пропозиційні функції перетворюються на модернізовані стандартні пропозиційні функції, між якими визначається відношення за допомоги функтора «перетворюється на». Тож побічна дефінітивна специфікація постає потрійною прямою дефінітивною специфікацією.

Модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис слугує медіатором інформаційної взаємодії між елементарним суб'єктно-предикативним і стандартним пропозиційно-функціональним синтаксисом на підставі модернізованого конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису. У модифікованому суб'єктно-предикативному синтаксисі традиційна модель конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису замінена

його модернізованою моделлю. Модернізована версія конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису І. Гегеля відрізняється від його традиційної версії. У традиційній моделі діалектичної логіки наявні дві низки категорій: низка логічних категорій («суб'єкт – предикат») і низка діалектичних категорій («загальне – особливе – одиничне»). Діалектична взаємодія між названими категоріями відбувається шляхом переходу від логічних категорій до діалектичних, і навпаки та зміною їхніх значень, що значно ускладнює координацію між ними та їхнє застосування у практиці міркувань. Модернізована версія пропонує замість існуючого розподілу категоріального потоку традиційної моделі діалектичної логіки на дві окремі категоріальні галузки: « $S - P$ » і « $U - S - I$ », де S – суб'єкт, P – предикат, U – загальне, S – особливе, I – одиничне їхнє поєднання в історично і логічно реконструйованій та раціонально осучасненій моделі діалектичної логіки на базі стандартної пропозиційної функції $F(x)$, де x – значення аргументу, F – значення функції. Звідси наступні схеми тверджень модернізованої конверсивної дефінітивно-специфікативної структури: « $S(x) - P(z)$ », де $S(x)$ – модифікована стандартна пропозиційна функція, у структурі якої x – одиничне як аргумент або одиничний аргумент, S – функціональний вираз у вигляді простого суб'єкта як одиничного або одиничного суб'єкта, $P(z)$ – модифікована стандартна пропозиційна функція, у структурі якої z – загальне як аргумент або загальний аргумент, P – функціональний вираз у вигляді простого предиката як загального або загального предиката; « $S(z) - P(y)$ », де $S(z)$ – модифікована стандартна пропозиційна функція, у структурі якої z – загальне як аргумент або загальний аргумент, S – функціональний вираз у вигляді простого суб'єкта як загального або загального суб'єкта, $P(y)$ – модифікована стандартна пропозиційна функція, у структурі якої y – особливе як аргумент або особливий аргумент, P – функціональний вираз у вигляді простого предиката як особливого або особливого предиката тощо. Отже, модифікація базового елементарного суб'єктно-предикативного синтаксису за допомоги таких модифікаторів, як конверсивний дефінітивно-специфікативний і стандартний пропозиційно-функціональний синтаксиси постає процесом руху думки від загальних назв (простих суб'єктів і предикатів) через висловлювання про невизначені поняття (стандартні пропозиційні функції) до мовних виразів зі зміненими термінами (аргументами і функціями, що утворюють складні суб'єкти і предикати).

Модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис в логіці комунікації історичних логік доповнений заміною семантикою мови історико-гуманітарної теорії. Зміст модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису складає система правил поєднання складних суб'єктних і предикатних термінів у твердження логіки комунікації історичних логік. Вони мають назву правил числення дефінітивних специфікацій. Зміст же заміної семантики гуманітарних термінів і понять утворює система правил заміни простих суб'єктних і предикатних термінів як модифікованих функцій певними поняттями конкретних гуманітарних наук як модифікованими аргументами.

Логіка комунікації історичних логік із методологією міжкультурної комунікації утворює єдиний логіко-методологічний комплекс. Світ досліджуваної методологічної культури методології міжкультурної комунікації зіставляється зі світом нової логічної культури логіки комунікації історичних логік, а світ дослідницької методологічної культури методології міжкультурної комунікації зі світом відомої логічної культури логіки комунікації історичних логік, і навпаки. Методологія міжкультурної комунікації ідентифікує досліджувану гуманітарну культуру зі складним суб'єктним терміном та локалізує її в межах його обсягу. Водночас дослідницьку гуманітарну культуру вона ідентифікує зі складним предикатним терміном та локалізує її в межах його обсягу. Логіка комунікації історичних логік і методологія міжкультурної комунікації слугують засобами перекладу досліджуваної гуманітарної

культури мовою дослідницької гуманітарної культури. Його можна охарактеризувати як перетлумачення усталеного словника досліджуваної гуманітарної культури новаторським словником дослідницької гуманітарної культури за допомоги функтора «перетворюється на» чи його переопишування за допомоги методологеми «переопису специфікованим терміном».

Культурно-предикативний аналіз історико-гуманітарної нарації як абстрактне представлення дефінітивно специфікується в культурно-предикативний аналіз історико-філософської нарації як конкретне представлення. Логіка комунікації історичних логік в аналізі речень мови історико-філософської теорії слугує медіатором інформаційної взаємодії між елементарним суб'єктно-предикативним синтаксисом і стандартним пропозиційно-функціональним синтаксисом на підставі модернізованого конверсивного дефінітивно-специфікативного синтаксису у структурі модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису, який доповнений заміною семантикою категорій, екзистенціалів і концептів, що утворюють словник мови філософських дисциплін. Логіка комунікації історичних логік у галузі філософських дисциплін набуває статусу логіки філософських міркувань – логічної теорії міркувань, що поєднана з онтологією категорій, екзистенціалів і концептів філософії. Логічна теорія міркувань постає синтаксичною частиною мови філософії, а онтологія категорій, екзистенціалів і концептів філософії – її семантичною частиною. Тож філософську логіку і філософську мову можна вважати рівнозначними і взаємозамінюваними філософськими системами та рівноцінними методами філософського аналізу.

Логіка філософських міркувань розподіляється на функціональну метафізику, функціональну діалектику і функціональну феноменологію. Вони мають спільний модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис, але відрізняються між собою своїми семантиками. У функціональній метафізиці модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис доповнений семантикою таких метафізичних категорій, як «субстанція», «якість» і «кількість», у функціональній діалектиці він доповнений семантикою таких діалектичних категорій, як «загальне», «особливе» й «одиничне», а у функціональній феноменології модифікований суб'єктно-предикативний синтаксис доповнений семантикою таких феноменологічних категорій, як «інтенція», «феномен» й «ейдос». Звідси синтаксичні й семантичні правила названих розділів логіки філософських міркувань.

Правилами функціональної метафізики можна вважати наступні схеми: «S(r) – P(s)», «S(r) – P(a)», «S(r) – P(c)», де r – перша субстанція (індивід), s – друга субстанція як вид чи рід, a – якість, c – кількість. Відповідно правилами функціональної діалектики слід вважати такі схеми: «S(z) – P(y)», «S(z) – P(x)», «S(y) – P(x)», де x – одиничне, y – особливе, z – загальне.

Правилами ж функціональної феноменології слугує низка наступних схем: «S(f) – P(e)», «S(f) – P₁(e₁) – P₂(e₂)», «S(f) – P(e) – ∞», «S(f) – P₁(e₁) – P₂(e₂) – ∞», де f – феномен, e – ейдос, ∞ – нескінчена множина предикатів.

Логіка філософських міркувань як інструмент аналізу речень мови історико-філософської теорії інтегрована з іншим комплементарним інструментом аналізу – методологією історико-філософської міжкультурної комунікації. Вона розуміється як інформаційна взаємодія досліджуваної і дослідницької філософських культур та співвідноситься із типологією історико-філософського процесу, пов'язуючи комунікативний принцип із типологічним. Кожний наступний історичний тип філософії вважається дослідницькою філософською культурою щодо попереднього, який називається досліджуваною філософською культурою. Так, в історії філософії як теоретичному дослідженні філософія середніх віків називається дослідницькою філософською культурою стосовно античної філософії

як досліджуваної філософської культури, філософія Нового часу – дослідницькою філософською культурою стосовно філософії середніх віків як досліджуваної філософської культури, новітня філософія дослідницькою філософською культурою стосовно філософії Нового часу як досліджуваної філософської культури тощо.

Статуси досліджуваної і дослідницької філософських культур можуть мати не тільки ті історичні типи філософії, які послідовно змінюють один одного в історичному процесі, але й також і ті, що співіснують у певному культурному просторі, постаючи іншими один для одного. У такому випадку історичний тип філософії, який слугує об'єктом вивчення буде називатися досліджуваною філософською культурою, а той, засобами якого вивчається досліджувана культура, буде вважатися дослідницькою філософською культурою. Прикладами таких визначень можуть бути східна філософія як досліджувана філософська культура і західна філософія як дослідницька філософська культура, французька філософія Нового часу як досліджувана філософська культура і німецька філософія Нового часу як дослідницька філософська культура, як і навпаки.

Культурно-предикативний аналіз історико-філософської нарації як логіко-методологічна діяльність, беручи до уваги єдність логіки і лінгвістики, збігається із лінгвістичною діяльністю. Він характеризується перетлумаченням термінів і понять усталеного словника досліджуваної філософської культури і створенням їхніх новітніх аналогів у новаторському словнику дослідницької філософської культури. Так, поняття «Ідея» античної філософії, що належить до мови досліджуваної філософської культури заступається поняттям «Дух» німецької філософії Нового часу, що належить до мови дослідницької філософської культури у логічному твердженні «Ідея перетворюється на Дух» чи методологічному твердженні «Ідея переписується терміном Дух». Або ж мовний вираз «поняття» німецької філософії Нового часу, що належить до мови досліджуваної філософської культури замінюється мовним виразом «концепт» (авторське поняття) новітньої французької філософії, що належить до дослідницької філософської культури у логічному твердженні «Поняття перетворюється на концепт» чи методологічному твердженні «Поняття переписується терміном концепт».

Культурно-предикативний аналіз історико-філософської нарації можна вважати мовною і поняттєвою грою, грою термінів і понять, що виражають логічний і методологічний досвід. Така мовна і поняттєва гра відбувається за правилами модифікованого суб'єктно-предикативного синтаксису і правилами замінної семантики категорій, екзистенціалів і концептів логіки філософських міркувань. Вона здійснюється в історичній уяві й логічному міркуванні шляхом програвання методологічних можливостей інформаційної взаємодії між історично організованими стилями і типами логічного синтаксису та переписування специфікованих термінів логічної семантики природної мови досліджуваної філософської культури мовними засобами дослідницької філософської культури. Унаслідок цього трансформується філософія та модифікується її мова, природна мова традиційної філософії зі специфікованою семантикою перетворюється на природну мову модерної філософії зі специфікованою семантикою.

Список використаної літератури

1. Фюрст М. *Філософія*. Пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ : Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018. 544 с.
2. Рьод В. *Шлях філософії. XIX–XX століття*. Пер. з нім. М. Култаєвої, В. Кебуладзе, В. Терлецького. Київ : Дух і Літера, 2010. 368 с.
3. Гнатюк Я.С. *Комунікативний потенціал культурної предикації*. Івано-Франківськ : Вид-во «Лілея-НВ», 2019. 304 с.; Гнатюк Я. Логіка комунікації історичних логік як

- числення дефініцій. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Філософія*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. Вип. 754–755. С. 12–20; Гнатюк Я.С. Догматизм в логіці та його подолання засобами логіки комунікації історичних логік. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Філософія*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. Вип. 811. С. 56–61; Hnatiuk Y. The Historical Syntax of Philosophical Logic. *The European philosophical and historical discourse*, 2022. Vol. 8(1). P. 78–87.
4. Hegel G.W.F. *The Science of Logic*. Transl. and Edit. G. Di Giovanni. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 790 p.
  5. Рорті Р. Історіографія філософії: чотири жанри. *Гуманітарні візії*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2021. Вип. 7. № 1. С. 58–66.
  6. Вжосек В. *Історія – Культура – Метафора. Постановня неklasичної історіографії; Про історичне мислення / Пер з польск.* В. Саган, С. Серянов і В. Склокін. Київ : Ніка-Центр, 2012. 296 с.

CULTURAL-PREDICATIVE ANALYSIS OF THE SENTENCES OF THE LANGUAGE OF HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL THEORY

Yaroslav Hnatiuk

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Faculty of Psychology, Department of Philosophy, Sociology and Religious Studies
Shevchenko str., 57, 76000, Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Historical-philosophical consciousness today is in a situation of searching for an effective methodology for researching sentences of the language of historical-philosophical theory. An example of such a methodology can be the historical-philosophical cultural-predicative analysis proposed by the author of this article. It has the status of a logical and methodological complex. Its components are the logic of philosophical reasoning and the methodology of historical-philosophical intercultural communication. The logic of philosophical reasoning means the theory of logical forms of reasoning and the ontology of the main concepts of the language of philosophy. At the same time, philosophical logic and philosophical language are considered equal methods of philosophical analysis. Accordingly, the methodology of historical-philosophical intercultural communication is interpreted as an informational interaction between the researched and researched philosophical cultures, their languages, logics, methodologies, conceptual frameworks of philosophical theories.

In the logic of philosophical reasoning, with the help of a functor, it is “turned into” an organized informational interaction between new and known logical cultures, and in the methodology of historical-philosophical intercultural communication, by means of the methodologeme “of re-description with a specified term” – an informational interaction between the researched and research methodological cultures.

Historical-philosophical cultural-predicative analysis should be understood as a game of terms and concepts of philosophy. The linguistic and conceptual game between the researched and research philosophical cultures expresses the former and modern philosophical experience, contributes to the inclusion of traditional meanings in the composition of modern ideas.

Key words: historical-philosophical cultural-predicative analysis, logic of philosophical reasoning, methodology of historical-philosophical intercultural communication, logical-methodological communication, interchangeability of logical and methodological cultures.